

Tuhat ja üks idamaa imet

KRISTA KUMBERG

Muinasjutud ei küsi riigipiirist ega maailmajaost. Tuhat aastat tagasi ei osanud ükski ravi (kutseline jutuvestja idamaadel) tolmusel ja kärarikkal Bagdadi turul rahvale muinaslugusid rääkides hingeski aimata, et tema vestetud lood jõuavad kord kaugele külmale ja pimedale põhjamaale, kus neid jutustatakse veidras, täishäälikuisest kubisevas keeles ja pannakse kirja imelike tähtedega.

Et seal kauges tulevikus teab iga lapski väikest Mukki, Aladdini, Sindbadi. Et tuntakse lugu kaunitarist Šahrazadist, kes oma elu päästmiseks tuhat ja üks ööd valitsejale muinaslugusid vestis, need kõige põnevama koha peal pooleli jättis, et siis järgmisel ööl jätkata. Et uskmatud eurooplased hakkavad tema juttude stiili jäljendama ja kirjandusterminoloogiasse toob ta raamjutustuse mõiste.

Ravi iraani päritolu repertuaari hulka kuulusid ka lood, mis jõudsid araabia maadesse Indiast. Euroopasse tõi tuhande ja ühe öö muinasjutud 17. sajandi lõpus Antoine Galland (1646–1715), kes avaldas nendest 12-köitelise teose, mis muutus kohemaid menükirjaks ja mida prantsuse keelest mitmesse teise Euroopa keelde ümber pandi. Galland kasutas tõlkimiseks-ümberjutustamiseks 1548. aastal Egiptuses koostatud käsikirja, mis on säilinute seast vanim. (9. sajandist on säilinud pelgalt üksainuke paberileht, millel seisab pealkiri "Raamat, mis sisaldab tuhande öö jagu muinasjutte".) Praeguseks on meile teada 180 põhilugu ja 117 lisalugu.

Ennemuistsete jutuvestjate repertuaar

Eesti keelde hakati üksikuid jutte tõlkima aastast 1867. Need olid adresseeritud lastele. Õige meki sai meie lugeja kätte alles aastal 1984, kui ilmus kaheköiteline valikkogu, mille koostasid ning tõlkisid Ly Seppel ja Andres Ehin. See kätkes eneses raamjutustust ja harunevaid-punguvaid jutuliine selle sees – kokku sadakond lugu. Koostajad vältisid üldtuntud muinasjutte ning ilmselgelt on tegemist täiskasvanute jutuvaraga, nagu need lood ju ka algselt olid.

Nüüdseks on eesti keeles tuhande ja

ühe öö lugusid ilmunud palju – üksikult ja kogumikena, raamjutustusega ja ilma, selgitava saatesõnaga ja ilma; on valitud lastele sobilikke, neid noore lugeja jaoks mugandatud, nii järjestust kui valikut oma paremat äranägemist mõöda muudetud. Ennemuistsete jutuvestjate repertuaar pakub ikka ja jälle raamatutehnikatele uut moodi ainet.

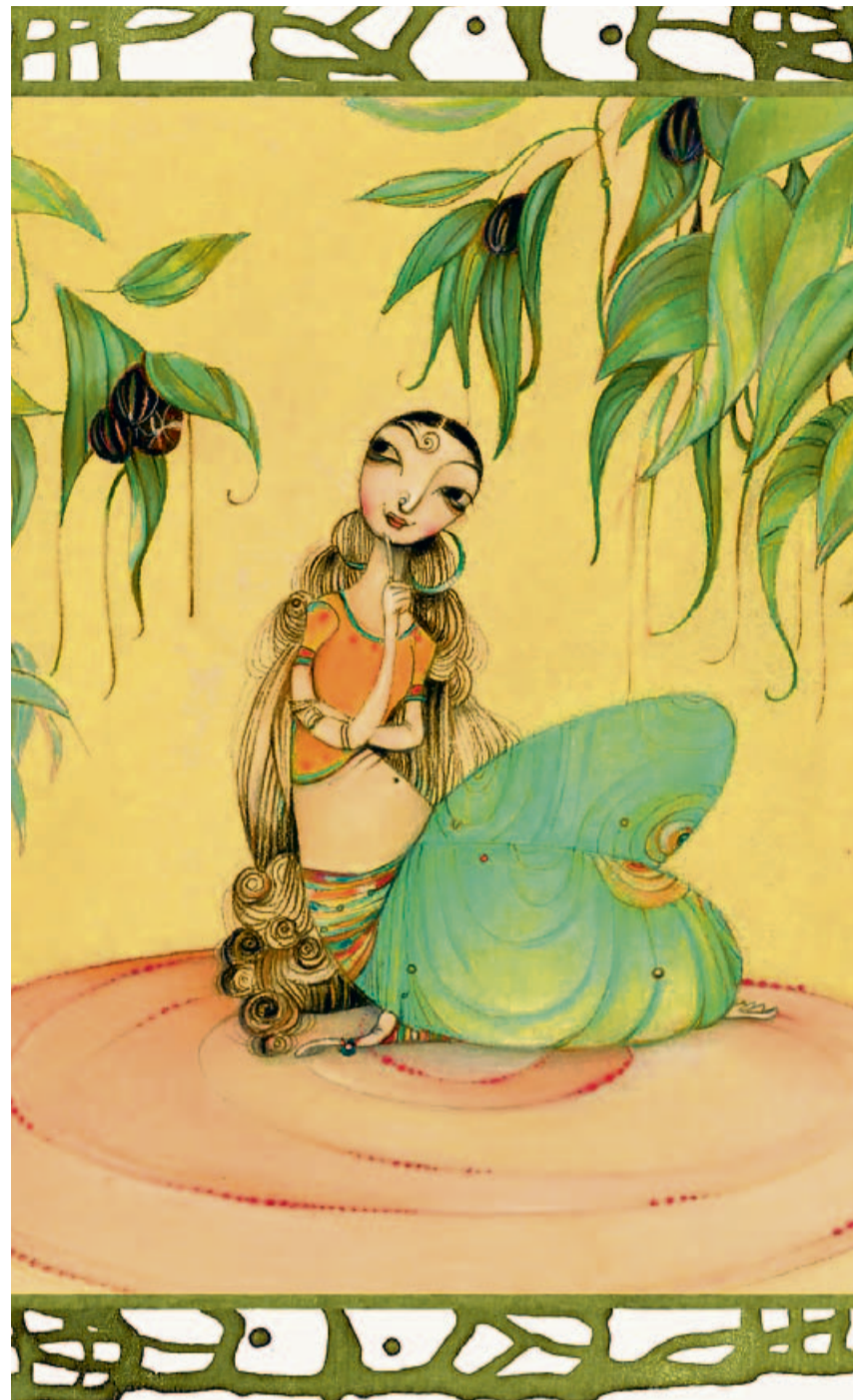
Jaakko Hämeen-Anttila koostatud jutustatud „Tuhat ja üks ööd“ kätkeb eneses ühteist põhilugu, millest hargneb omakorda kaheksateist muinasjutu. Raamatul on eessõna ja lehekülje jagu sõnaseletusi. Teose kujundus paisab silma kauniduse ja kunstipärasuse poolest. Kunstnik Heli Hieta pildid on dekoratiivsed, idamaiste motiivide vaba töötlus pakub silmapaitavaid tulemusi. Need ei ole „lastepärased“ selle sõna tavapärasest tähendusest, aga kutsuvad vaatama ja edastavad meeleeolu.

Kirev, rikas ja seiklusi täis maailm

Raamat algab ja lõpeb Šahrijari ja Šahrazadi looga. Sellega seadis autor põhilise raami paika. Vahepeal osav jutuvestjatar end vahele ei sega. Lugeja võib vaid ette kujutada, millise koha peal lugu pooleli jäeti ja kui mitu päeva selle raamatu jagu muinasjutte targale neiu juurde kinkis.

Siin on esitatud kõik Sindbadi seitse merereisi, Aladdin ja Ali Baba lood, on kelmilugu, kus tegutsevad Dalila Kurikael ja Zainab Kavalpea, loomamuinasjutt („Inimese kurikavalus“), moraalgiga mõistujutt („Lihasuretaja ja õlikann“) ja mitmed imemuinasjutud. Džinnid hõljuvad välja pudelitest, kannudest ja lampidest, valitsejad jagavad soosikutele aurõivaid ja kuldmünne, kaunitarid murravad truudust hirmuäratavate mustade orjadega, nõuavad oma ilu või kavalusega või lausa võlukunsti abiks võttes. Lugejale avanev maailm on kirev, rikas ja seiklusi täis.

Erinevalt siinse maanurga muinasjutudest ei tõsta sealsed lood esile usinust-kasinat ega töökust-tublidust, küll aga nutikust, heldekäelisust ja saatuse usaldamist. Teinekord sooritab peategelane koguni tegusid, mis väärivad hukkamõistu, nagu näiteks Sindbadi seiklustes. Ometi hoiab saatus teda, päästab surmast, teeb ikka ja jälle jõukaks meheks. Sindbad omakorda on

Heli Hieta pildid kujutavad haaremipükstes kaunitare, turbanites mehi ning idamaist rikkalikku ornamentikat ja islami sümboloid.

sama helde kui saatuse – oma jõukust jagab ta leskede ja orbudega ega unusta ka suguseltsi ja iseennast. Need on pigem kaupmehe, rändaja, linnamehe kui põlluharija muinaslood.

Igas vanuses muinasjutuühilisele

Raamatu adressaat võiks olla igas vanuses muinasjutuühiline. Laste jaoks on erootilise algega lood siivsaks säilitatud. Sääli antakse suud ja süleldakse, ei muud. Julmad stseenid seevastu joonistuvad välja täies ilus – koll ajab ikka süütu meremehe vardasse, küpsetab sütel ära ja kisub takkapihta lõhki ka veel. Tõlkijad on leidnud idamaisele muinasjutule sobilikku ning nauditava stiili ja sõnavara. Selgusetuks

jääb, miks pöörduvad moslemid Jumala poole, hüüavad Issand ega nimeta teda Allahiks. Muidugi, Allah ongi jumal, ongi nende Issand. Ometi lisab see lugudele teatava kristliku meki. See selleks. Tükike Idamaa ilu ja võlu on imekaunis köites meie lugemislaua.

Tuhat ja üks ööd

Lood valinud Jaakko Hämeen-Anttila ümber jutustanud Andres Ehin ja Ly Seppel pildid Heli Hieta 216 lk, kõva köide

Patarei kindluse ja vangla lugu

TIINA TOMINGAS

Peeter Lauritsa suurepäraselt kujunduses ning Juhan Maiste ja David Vseviõvi huvitavas, teaberiikkas ja arutlevas-mõtisklevas sõnastuses raamatu pealkiri on sama vastuoluline kui raamatu objekt ise: Patarei – kindlus ja vangla. Foucault laenatud sisesejuhatav avab selle mõtte: kas on üllatav, et vangla oma reguleeritud päevakava, sundtöö, jälgimis- ja normaalsuse-eksperitidega meenutab meie elu väljaspool müüre: vabrikuid, koole, haiglaid? Kas on üllatav, et kõik omakorda meenutavad vanglat?

Oma põhjalikkuses alustavad autorid kõige algusest – vanadest kaubateedest

Läänemerele, viikingitelt, Pirta jõe suudmes asuvast Iru linnamäest, millega arheoloogid on sidunud Tallinna ja selle lähimbruse kujunemise. Millal ja kuidas asus inimene Iru kõrval tänase Tallinna alale, pole hõreda arheoloogilise leiumatustega tõttu teada. Kuid käitluse oli nii rannikumadalik kui ka Toompea nõlv erakordselt sobiv. Umbes tol ajal oli Tallinna rahvusvaheliseks reklaamlauseks „Väike linn, suure linnuse taoline“.

Jättes vahele mitukümmend lehekülge reposit, üksikasjalikke plaane ning Patarei lugu Saksa, Taani, Rootsi ja Venemaa võimu all, jõuame Eesti Vabariiki, kus 1920. aastal vastavalt valitsuse korraldusele avatakse endises kindluskasarmus arestimaja. Aknad ja lask-eavad trellitati, tugevatele puu-ustele

pandi lukud ja riivid. Toid vangimajas teostati nii hoolsalt, et toonane sõjaministri asetäitja Andres Larka võis sarkastiliselt väita, et rajab tulevast kinnipidamiskohta nii hästi, nagu ehitaks seda iseendale, teadmata et ta elu jõuab tööpoolest lõpule samade müüride vahel.

Juba 1921. aasta 1. jaanuaril lasti Tallinna Keskvangimaja esimesed 390 vangi. Maiste ja Vseviõv on toonud meieni huvitavad kirjeldused vangla elust, õhustikust ja režiimist. Näiteks 30ndatel kandsid valvurid viltkingi, et oleks kergem hiilida ukseleukide juurde jälgimisteinistuse täitmiseks.

Nõukogude okupatsiooni ajal jäi Patarei endiselt Eesti keskvanglaks ning tema olemus jäi väikestest muutustest hoolimata samaks. Muutusid

vaid inimesed, kes nende müüride vahele sattusid. Oma 82-aastase tegevuse keskvanglana lõpetas Patarei aastal 2002. Selle aja jooksul on nende seinte vahel viibinud loendamatu hulgal inimesi, alates süütutest ohvritest ja lõpetades paadunud kurjategijatega. Ning igatühi neist on oma lugu, mis kokku moodustavadki Patarei suure ja paljuski hoomamatu loo.

Patarei. Merekindlus ja vangla Tallinnas

David Vseviõv, Juhan Maiste 168 lk, kõva köide

ilmunud

Kipperi jõululaupäev
Mick Inkpen
tõlkinud
Hanna Ingerpuu

32 lk, pehme köide

Kipper ja tema sõbrad toovad teesast kuuse ja tegelevad kingitustega. Kes millise kingi saab? Jõuluõhtul juhtub igasuguseid imelikke asju - Kipperi leitud väike kuusepuu ei ole ainus asi, mille ta jõululaupäeval koju toob.

Kõige erilisem jõulupu

Catherine Walters,
Simon Taylor-Kielty
tõlkinud Riina Turi
20 lk, kõva köide

Jänes Julius ja ta sõbrad teevad ettevalmistusi saabuvateks pühadeks. Nad lähevad metsa kuuse otsima, aga selgub, et sobivat välja valida pole sugugi lihtne. Pealegi hakkab sadama tihedat lund ja hanged muutuvad üha sügavamaks ja sügavamaks. Läbi seikluste jõuavad loomad lõpuks õnnelikult koju koos erilise jõulupuuga.

Paberlinnud

Indrek Raudsepp
56 lk, mapp

Mapis on 14 linnu mudelid, värvi, lõika välja ja voldi kokku!

Nutikate ja lihtsate mudelite järgi saab paberlindude meisterdamisega hakkama igaüks. Komplektis on harakas, kodutuvi, rasvatihane, linavästri, koduvarblane, valge-toonekurk, ööbik, kodukakk, jäälinn, kümnokkluik, sinikael-part, tuttpütt, suur-kirjurahn, suitsupääsuke.

Nipitiri

30 lehte karbis
3–5aastaste lastele mõeldud

Õppemäng sisaldab ülesandeid kujundite, värvide ja numbrite tundmaõppimiseks, samuti paarilise leidmise ülesandeid. Mängus on 30 ülesandelehte plastkarbis. Igal lehel on kahes reas pildid, mis tuleb omavahel värviliste raamide abil kokku sobitada. Õiget vastust saab kohe kontrollida.

Loomad talvel

Anita van Saan,
Kristen Schlag
tõlkinud

Urmas Kaldmaa
96 lk, kõva köide

Talvel on maapind külmutunud ja lume all, veekogud jäätuvad ja ellujäämine muutub kõigile loomadele tõeliseks väljakutseks. Ehtsale loodusesõbrale ei tähenda külm ja lumi loomulikult midagi. Uuest loodusjuhist saame teada mitte ainult seda, kuidas loomad talvel elavad ja ellu jäävad, vaid võime tunda end loodusuurijana ning isegi aidata loomadel talve üle elada.

Loomad meie ümber

Renzo Barsotti
tõlkinud Tiit Viirand
96 lk, kõva köide

Pastelsete looduspiltidega raamat pakub silmailu ja rahuldab ka uudishimu – just nii, nagu kogeme seda looduses viibides. Realistlikud joonistused viivad meid kokku hirve, kassikaku, muti, nahkhiire ning teiste loomade ja lindudega. Saame lugeda nende elupaiga, toitumistavade, pesitsemisviisi ja poegade eest hoolitsemise kohta.

